

ניסיונות ההתיישבות של יהודי ארגנטינה בארץ-ישראל לאחר הצהרת בלפור

ההתרגשות וההתלהבות שאחזו בתנועה הציונית העולמית בעקבות הצהרת בלפור השתקפו גם בקרב ציונות ארגנטינה. ההצהרה הגדילה את שורות התנועה, ואף הולידה ניסיונות להגשמה ציונית מעשית: יהודי ארגנטינה רצו לעלות ולהתיישב בארץ-ישראל. ניסיונות אלה צמחו על רקע ההתיישבות היהודית בארגנטינה, אשר מצעדיה הראשונים הזדהתה עם התנועה הציונית. במושבות אשר ייסדה יק"א, בסוף המאה ה-19 ובתחילת המאה ה-20, נוסדו אגודות ציוניות החל מן הקונגרס הציוני הראשון. מבחינת העיתוי הן התפתחו בשנותיו הראשונות של המנדט הבריטי, בתקופת המעבר בין השלטון הצבאי לשלטון האזרחי (1918-1923) – תקופה בה עוצבה מדיניותה של ההסתדרות הציונית העולמית בענייני העלייה וההתיישבות בארץ-ישראל.

בהתחשב בפעילות הציונית הקודמת במושבות היק"א. ובאופיין החקלאי, אין לתמוה על כך שהחל משנת 1918, במקביל למתנדבים שעלו מארגנטינה לארץ-ישראל כדי להתנדב ללגיון העברי, התחילו להתהוות קבוצות של מועמדים לעלייה במושבות שבפרובינציית אנטרה-ריוס (Entre Ríos) ובברנסקוני (Bernasconi) שבמחוז לה-פמפה (La Pampa). קבוצות אלו יצרו קשר עם הגורמים המיישבים בארץ-ישראל, כדי לבחון האם יוכלו להשתקע במושבה חקלאית. כמו-כן, הביעה סיעת 'צעירי-ציון' בבואנוס-אירס (Buenos Aires) את תמיכתה הבלתי-מסויגת בעלייה. סיעה זו עודדה את המתנדבים ללגיון העברי ובה פעלו צעירים בעלי השקפות מרכז במפת הציונות העובדת. הכוח המוביל, שהצליח להקים ארגון בעל יעדים ותקנון מוגדרים, היה אגודת 'שבת אחים' שבמושבה ע"ש נרסיו לֶבֶן (Narcisse Leven, באזור ברנסקוני), במחוז לה-פמפה.¹

1. כל התיקים המצוטטים הם של הארכיון הציוני המרכזי (להלן: אצ"מ); S15/20086; ס' שנקאלעווסקי (טראקטינסקי), 'די ציוניסטישע באוועגונג אין ארגענטינע פון 1897-1917, בתוך: פנקס פון דער קהילה אין בוענאס איירעס, בוענאס איירעס 1969, עמ' 109-116, 118, 122; ל' שנקמן, 'קבוצת המתנדבים הארגנטינאים הראשונה ללגיון היהודי (1918) והאלבום שנערך לכבודה ע"מ' פודולסקי, מיכאל, חוב' 8, תל-אביב 1983, עמ' 30-42; ר'

ב 10 באוקטובר 1918 נפגשו בכניין בית הספר שבנרסיז לְכָן שבעה צעירים (אחדים מהם דור שני למתיישבים בארגנטינה), שהקימו אגודה חקלאית שיתופית שהצהירה: 'אגודת "שבת אחים" שואפת לעלות בהזדמנות הראשונה לאזור חקלאי בפלשתינה ולהשתקע במושבה שיתופית'. הם היו אנשים מעשיים שרצו להגיע למטרה במהירות האפשרית, ולכן אישרו באותה ההזדמנות את התקנון וקבעו הון עצמי של 30.000 פזות (=דולרים ספורים, ס' ש"ק), שחולק למניות ע"ס 30 פזות כל אחת. חברי האגודה התחלקו לשתי קטגוריות: פעילים וסבילים. הראשונים צריכים היו להיות מוכנים לעלות בהזדמנות הראשונה, להתמודד עם כל הקשיים שבחיי החלוצים ולהשקיע את כל רכושם בקואופרטיב, מלבד הכסף שהיה דרוש להם להוצאות הנסיעה (רק הלבוש והציוד האישי יהיו פרטיים). מבחינת האידאולוגיה החברתית, עליהם היה להציג המלצות מטעם שני חברים, פעילים ותיקים, שיעידו של יושרם, על חריצותם ועל היותם 'בעיקרו של דבר, מתקדמים, או לפחות לא בעלי דעות ריאקציונריות'. התקנון אפשר לחלק מהקבוצה, במקרה ויהיו מעונינים בכך, לארגן את חייהם על 'בסיס קומוניסטי'; במלים אחרות, להקים קיבוץ. בין המוסדות הציבוריים שהזכירו לא הופיע בית הכנסת, מה שמחזק את הרושם שמדובר באנשים קרובים לציונות הסוציאליסטית, כנראה חברים בפועלי ציון. המייסדים לא רצו לשמור על בלעדיות בבחירת המועמדים, אולם, שאפו למצוא מכנה משותף בין כולם. על החברים הסבילים הוטל לרכוש עשר מניות, או יותר. התקנון התייחס גם לכל הנוגע לתנאי העבודה. רק כאשר לא ימצא בין החברים בעל מלאכה מתאים, תורשה העבודה השכירה מחוץ לקואופרטיב. נקבע גם שבנוסף לרווחים, יורשה תשלום (עד פעמיים משכר המינימום) לחברים בעלי מקצועות מסוימים. ענייני הרווחה, חינוך הילדים והמבוגרים, והקרנות למקרי נכות, מחלה, טיפול רפואי, שכר לימוד וספריה נקבעו בקפידה. החלק האחרון שבמסמך מתייחס אל הצריכה: תיאסר מכירת הטבק, המשקאות החריפים ומוצרים מסוכנים אחרים. צויינה גם חלוקת התפקידים בוועד המנהל וחבריו. מן העובדה שהעניקו להם את הסמכות לנהל מו"מ עם הקק"ל ועם מוסדות ציבוריים ופרטיים אחרים שעסקו בהתיישבות בארץ-ישראל משתמע שהם לא ראו את הקק"ל כגוף בלעדי, אלא כאחד מתוך הגורמים המיישבים השונים.²

מירלמן, 'הפעילות הציונית בארגנטינה למן הצהרת-בלפור ועד 1930', בתוך: פרקי מחקר בתולדות הציונות, ירושלים תשל"ו (להלן: מירלמן), עמ' 202-206.

2. תקנון האגודה השיתופית שבת אחים, 10.10.1918, אצ"מ, S15/20086, אין סימנים לקיום ישיבות קודמות. התקנון אינו תואם במלואו את שיטת אופנהיימר, כפי שטוען זילבר. שיטה זו התבססה על אדמת הקק"ל בלבד. ראו: צ' שילוני, הקן הקימת לישראל וההתיישבות

התקנון חושף אידאולוגיה ועשייה החותרות להשגת המטרה. למרות המרחק הרב שהפריד בינם לבין ארץ-ישראל, נתנו דעתם על כל הפרטים. התקנון נשלח לכל הרשויות הנוגעות בדבר: הקק"ל, היק"א, החברה האנגלו-פלשתינית, הלשכה להסברה שבהסתדרות הציונית והמהנדס עקיבא אטינגר, שבשנת 1912 ביקר במושבות היק"א בארגנטינה. 'שבת אחים' ביקשה לרכוש 10.000 דונם של אדמות מתאימות למשק מעורב, בהן ישתקעו 60-70 משפחות. כיוון שהיו חקלאים בעלי ניסיון באדמות לה-פמפה הצחיחות, מוכנים היו לבצע את כל עבודות ההכשרה הראשוניות כדי לחסוך מתקציבי הקק"ל. לפי המכתב שנשלח לקק"ל, ניתן להבין שהעדיפו את הצעותיה על אלו של היק"א, כי סברו שהקק"ל תעניק להם תנאים טובים יותר. מוכנים היו לקבל על עצמם את חוקת הקק"ל שהאדמות לא תהיינה פרטיות: 'אנחנו רק רוצים לעבד אותן בשלום ולהורישן לבנינו, אם הם ימשיכו לעבדן'. הם התעניינו במחיר בעלי החיים הנחוצים לעבודת השדה ושל הבקר, הצאן והעזים. כמו כן שקלו את האפשרות להתיישב בעבר-הירדן, במידה ו(האדמות) תהיינה סמוכות לתחנת רכבת או בקרבת עיר, להקל על רכישת מצרכים או שיווקם. ללא כוונה ומתוך חוסר ידיעה, נטלו מושגים ודפוסי עבודה שתאמו את המציאות בארגנטינה והעתיקום למציאות הבלתי-מוכרת בפלשתינה. בהתאם לזריזות בה ניסחו ושיגרו את התקנון, ציפו גם לתשובה מהירה מהנמענים, שהרי תכננו לצאת לדרך באפריל או מאי 1919. במכתב המצורף להעתק התקנון ביקשו מאטינגר עצה ועזרה במו"מ שלהם עם הגורמים המיישבים, וגם מידע על קווי אשראי שיאפשרו להם לכסות את ההשקעה מעל להון ע"ס 60.000 פזות שיביאו אתם.³

תשובת המוסדות הגיעה באפריל 1919, ותאמה למצב ששרר אז בארץ-ישראל. בימים ההם היה השלטון בידי הצבא הבריטי, והופסקו כל ההליכים המשפטיים, כולל קניית נדל"ן ומכירתם. הלשכה המרכזית של הקק"ל בהאג ענתה להם עקרונית באופן חיובי ביותר, וראתה בהם את המתיישבים הפוטנציאליים הראשונים ליישובים החדשים. אולם באותה עת לא היו אדמות פנויות, וגם לא ניתן היה לרכוש קרקעות נוספות עד לחתימת הסכם השלום עם תורכיה. בינתיים שלחו להם את מחירי הקרקעות המעודכנים ליום פריצתה של

הציונית 1903–1914, ירושלים 1990, עמ' 96–111, 413; M. Silber, 'El Keren Kayemet Lelsrael en la Argentina: la redención de la tierra y la colonización de Eretz Israel', en:

Israel, el pueblo y su tierra, Vol. 2, Jerusalem 1994, pp. 44-47

3. מ'שבת אחים' אל המחלקה להסברה, 15.12.1918, אצ"מ, S15/20086; שם, אל הקק"ל,

הלשכה הראשית בהאג; שם, אל ע' אטינגר; שם, מהחברה האנגלו-פלשתינית אל ע.

אטינגר, 5.3.1919; 'י' קאפלאן, 'יידישע קאלאניעס אין ארגענטינע, בוענאָס אירעס 1966,

(להלן קפלן), עמ' 284–287; J. Oettinger, 'Die judische Kolonization in Argentinien',

Tropenpflanzer, Vol. XIX, no. 12, (1916), pp. 640-662 (separata)

מלחמת העולם הראשונה וביקשו פרטים נוספים על המועמדים. בו בזמן פנתה הלשכה אל מחלקת החקלאות וההתיישבות של הלשכה הארץ-ישראלית של ההסתדרות הציונית והעירה את תשומת לבה על המועמדים שאין בסיס טוב יותר מהם ליישוב שלנו. הלשכה בהאג ביקשה לעיין היטב בתקנון כדי לבחון מה היה חסר בו ומה טעון תיקון, ובמיוחד כדי לשקול את הצעתם להתיישב על קרקע בתולה.⁴

תשובת המחלקה להסברה הייתה פחות מבטיחה. לפיה, בהתחשב בהבדלים הרבים בין ארגנטינה לארץ-ישראל, יהיה עליהם לעבוד כשכירים במשך שנתיים, עד שיקבלו את החלקות שלהם. כיוון שבאותן שנים לא היו מוסדות למתן אשראי חקלאי, והמצב הפוליטי היה המעורפל, המליצו שלא יעשו שום צעד לפני קבלת מידע נוסף. בניתוח של מקרה זה לגופו, הגיע אטינגר למסקנה כי מבחינה חקלאית-כלכלית, לא יהיה הבדל מהותי בין התיישבות שיתופית לבין התיישבות המשפחות בנפרד. הוא טען שעל הקבוצה למנות מאה משפחות; אם מספר המועמדים מארגנטינה יהיה קטן יותר, יוכלו לצרף מועמדים אחרים להתיישבות שכבר נמצאים בארץ וטרם התיישבו. הוא ראה באור חיובי את האפשרות לתת להם קרקע בתולה, בתנאי שתהיה נקייה מקדחת. הואיל והכיר את אופייה של ההתיישבות היהודית בארגנטינה, המבוססת על גידול דגנים ובקר, סבר אטינגר שאדמות הדרום (יהודה והנגב) או עבר-הירדן עשויות להתאים להם, והסכים עם קודמיו שרצוי להמתין עד להגדרתה של מדיניות הרכישה.⁵

ביום 30.11.1920, לאחר המתנה ממושכת של כשנה וחצי, כשנה לאחר החתימה על הסכם השלום וכשמונה חודשים לאחר החלת המנדט, עם כינון השלטון האזרחי, פנתה שוב קבוצת 'שבת אחים' אל הקק"ל ושלחה העתק לאטינגר, שדאג וטיפל במקרה. בעת ההמתנה התאמצו להשיג מידע ע"י קריאת חומר הסברתי של הקק"ל, שנתן להם תמונה ברורה יותר על התנאים הקיימים. 'שבת אחים' הודיעה כי בשל ההמתנה היו חברים שהתייאשו ופרשו מהפרויקט, ואחרים הצטרפו במקומם. ללא פרסום כלשהו הופץ העניין ועשרות צעירים בני המושבות ביקשו להצטרף. מאידך, היו שטענו כי הקק"ל נותנת עדיפות לקורבנות המלחמה על פני המתיישבים מארגנטינה, ועל כן ייאלצו להוסיף ולהמתין. הסכום המרבי שעשויים הם לאסוף יוכל להגיע לסך 70.000-80.000

4. 5.3.1919, אצ"מ, S15/20086; א' ביין, תולדות ההתיישבות היהודית בישראל, רמת-גן 1976, (להלן: ביין) עמ' 142.

5. הלשכה להסברה אל 'שבת אחים', 11.3.1919, אצ"מ, S15/20086S; שם, ע' אטינגר אל הקק"ל בהאג, 23.6.1919; שם, אל 'שבת אחים'.

פזות; חלק מסכום זה ניתן יהיה להשקיע ברכישת סוסים ופרות חולבות איכותיות, שיובאו לארץ-ישראל.

בהמשך התכתובת שהתנהלה במרוצת 1918-1919, השיבו כי מבין שתי הצעותיו של אטינגר יעדיפו את עבר-הירדן על יהודה והנגב, ועדיף עליהם הבשן או הגולן, המתאימים לגידול בקר; בלית ברירה מסכימים הם להשתקע בגליל, קרוב למטולה או סמוך למושבות של יק"א. הם לא רצו לשוב ולעבד אדמות צחיחות בדומה לאלו שעמדו לרשותם בארגנטינה. כמו-כן, הביעו את נכונותם להתיישב במקום ארעי עד שיוחלט היכן יוקם יישוב הקבע. כיוון שטרם הוקצו להם אדמות כלשהן, ואם הרשויות תסכמנה לכך, מוכנות שש משפחות ושני רווקים (סה"כ 28 נפש) לצאת לדרך אחרי הקציר (מרס-אפריל 1921) עם הון המספיק להכשרת הקרקעות. הם תכננו לצרף אליהם כחברים 20-30 עובדים מקומיים, בתנאי קבלה נוחים יותר מאלה המוענקים לעולים. לשם כך פנו בכתב אל 'אחדות העבודה'.

אין להטיל ספק ברצינות הפרויקט וגם לא בכוונת חברי 'שבת אחים' לממשו: כדי להשיג את מטרתם מוכנים היו להתחלק בנכסיהם עם ותיקי היישוב; אולם, לא היו מוכנים בשום פנים ואופן לעבוד שנתיים כשכירים. טענתם העיקרית נגד ההצעה הייתה תקופת ההכשרה שחברת יק"א אילצה אותם לעבור לפני התיישבותם במושבה נרסיו לבן, ושנות העבודה המפרכת באזור השומם ההוא.⁶

על מנת לצאת לדרך, הם חיכו רק למברק שיישא את התשובה המיוחלת. תשובת אטינגר לא הותירה ספק שחל שינוי בעמדתו: נאמר להם מפורשות לא לעלות, אלא לשגר שליח אחד או שניים כדי שיבדקו בעצמם את תנאי המקום. אין להסיק מכך שלשכת הקק"ל לא טרחה להשיג אתר ארעי למענם עד למציאת מקום להתיישבות הקבע. הכוונה הייתה ליישוב ארעי על 500 דונם שנתורו במרחביה.

6. 'שבת אחים' אל הקק"ל בהאג, 11.3.1920, אצ"מ, S15/20086; אל ע. אטינגר, שם. הסכם השלום עם תורכיה נחתם בינואר 1920, ובאפריל 1920 נכלל בו המנדט. ה' סמואל, הנציב העליון הראשון, חנך את השלטון האזרחי ביולי 1920, ובאוקטובר חודש רישום הנדל"ן. ראו: ביין, הערה מס' 4 לעיל. על המדיניות לרכישת הקרקעות, ראו: א' שפירא, 'היסטוריה מדינית של היישוב, 1918-1939', בתוך: תולדות היישוב היהודי בארץ-ישראל מאז העלייה הראשונה, חלק שני, ירושלים תשנ"ה (להלן, שפירא), עמ' 48-49. הפרסומים שבדואר הגיעו לידי החברים ב'שבת אחים': J. Oettinger, *Methoden und Kapitalbedarf jüdischer Kolonization in Palestine*, Berlin 1916; idem. *Die praktischen Vorteile der Erbpacht*, Den Haag 1919; F. Oppenheimer, *Gemeineigentum und Privateigentum an Grund und Boden*, Berlin 1916. על נרסיו לבן, ראו: ח' אבני, מביטול האינקוויזיציה ועד 'חוק השבות', ירושלים תשמ"ב, (להלן, אבני), עמ' 156; קפלן, עמ' 248-251. אין בתיקי אחדות העבודה שבארכיון מכון לבן פניה של 'שבת אחים' בנידון.

מדיניות ההתיישבות של ההסתדרות הציונית העולמית באותה העת הייתה ברורה: המפעל ייצא לפועל באדמות הקק"ל ולא בקרקע פרטית; תינתן עדיפות לאנשי העלייה השלישית שהיו צעירים בעלי אידאולוגיה סוציאליסטית, למרות היותם חסרי אמצעים וללא ניסיון חקלאי, שכן למעשה, זה היה החומר האנושי שעמד לרשותם.⁷ המקרה של 'שבת אחים' היה יוצא-דופן ולא יכלו להתעלם ממנו לחלוטין: דובר בחומר אנושי שתאם אידאולוגית לסוג ההתיישבות המתוכננת, ובנוסף לכך בעל ניסיון חקלאי; מאידך, הואיל והם התנגדו להתיישבות פרטית ובהתחשב במחסור באדמות פנויות, החליטו הגורמים המיישבים להמליץ על ביקור ראשוני.

בקיזור: למרות שמדובר היה באגודת חקלאים מנוסים ששאפו להגשים במהירות האפשרית התיישבות חלוצית באזור מתאים בארץ-ישראל, לא ראו המוסדות המיישבים לנכון להיעתר לבקשתם, מתוך מניעים פוליטיים ובשל המחסור בקרקעות.

התהליך בפרובינציית אנטרה-ריוס היה שונה לחלוטין. בסוף פברואר 1919, חודש לאחר מאורעות 'השבוע הטרגי' (ינואר 1919) פנה שמואל י' הורביץ, חקלאי מבוסס ועסקן ציוני ותיק במושבה בסאוילבאסו (Basavilbaso) אל אטינגר ושאל אותו על תנאי ההתיישבות בארץ-ישראל. כפי שידוע דוכאה אז באזכריות על ידי המשטרה, שביתה כללית שפרצה בבואנוס איירס על רקע מאבק מקצועי. המעסיקים הציגו אותה כמהפיכה של חוגים המזדהים עם האינטרנציונל הסוציאליסטי, והממשלה החליטה לדכאה בכוח הצבא. לצידו של הצבא התארגנו לאומנים אשר פשטו על הרבעים היהודיים ופגעו ללא הבחנה בתושביו והשחיתו רכוש פרטי וציבורי. היה פוגרום של ממש בו וזהו כל היהודים כ'נושאי חיידק הקומוניזם'. עם זאת, אישי ציבור בארגנטינה, ובהם הנשיא ה' איריגוין (H. Yrigoyen) גינו את האירועים והסתייגו מהם.⁸ למרות הסמיכות בין שני התאריכים, אין הוכחה להשפעת המאורעות הנ"ל על החלטתו של שמואל י' הורביץ לפנות אל הרשויות בארץ-ישראל; אם היה הדבר כך, מדובר בפנייה חולפת ואקראית, שהיתה עשויה להישכח בחלוף מספר חודשים, ולא כן היה הדבר.

7. ע' אטינגר אל 'שבת אחים', 7.2.1921, אצ"מ, S15/20086; אל הקק"ל בארץ-ישראל, 15.3.1921, קק"ל 2-135. מרחביה הייתה המושבה השיתופית היחידה שעבדה לפי שיטת אופנהיימר. ראו: שילוני, עמ' 242-260; שפירא, עמ' 53, 55, 58-56.

8. ש' הורוויץ, קאלאניע לוסיענוויל, בוענאָס איירעס 1932, עמ' 56-58. ארכיונו הפרטי הופקד בייווץ בבואנוס-איירס. לאחר הפיגוע בבניין הקהילה ב 18.7.1994 לא ניתן לחפש בו חומר. על 'השבוע הטרגי' ראו: ח' אבני, 'אנטישמיות ממלכתית בארגנטינה?', בתוך: שנאת ישראל לדורותיה, ירושלים תש"ם, עמ' 323-342.

הורביץ חילק את מכתבו לשני חלקים מוגדרים מראש: בראשון הרבה לשאול אם יוכל לעלות עם משפחתו; בשני התעניין, בשם רבים אחרים, בתנאי ההתיישבות בארץ-ישראל. מכתבו מפגין בעליל בקיאות והתעניינות ערה באפשרויות ההתיישבות של צעירים בעלי הון מצומצם (1.000-2.000 פזות), של חקלאים בני המעמד הבינוני (5.000-7.000 פזות), ושל בודדים, כמוהו עצמו, שיוכלו להביא עמם 20.000-25.000 פזות; אילו הם הגידולים המתאימים לתנאי המקום: דגנים או מטעים; מהם התנאים שמציבה הק"ל ומהו המחיר להקטר (10 דונם). בין שאלותיו האישיות – התעניינותו באפשרות שאחד מבניו ילמד לימודים אקדמיים. הורביץ סיים את מכתבו ברומזו שיראה בחיוב את העברת מכתבו לידי ד"ר א. רופין או מומחה אחר.

תשובתו של אטינגר לא אחרה לבוא ובהתאם לשאלות, הייתה אף היא תכליתית מאוד: אין אדמות פנויות לאף לא אחת מהקבוצות המוזכרות, ועדיין לא קיים אשראי חקלאי. משפחה בעלת אמצעים תוכל לרכוש בית וחלקה במידה ויימכרו באחת המושבות הקיימות; אם לא, יצטרכו לחכות עד שיהיו קרקעות למכירה. הקבוצה השנייה תצטרך לחכות עד להקמת מוסדות אשראי; כשהיו אדמות פנויות, תיתן הקק"ל עדיפות לעובדים החיים בארץ המחכים להתיישב. צעירי ארגנטינה יצטרכו לעבוד כשכירים עד שיוכלו לקבל קרקעות. בעקבות הנתונים האלה, הפכו תשובותיו האחרות לפחות רלבנטיות: כדאיות גידול דגנים, עלות המחייה והמחסור במוסדות להשכלה גבוהה. אטינגר הודה בכך שתשובותיו אינן משביעות רצון, אך עליו לומר את האמת.⁹

הורביץ הציג את תוצאות סקירתו בפני הוועידה החמישית של הפדרציה הציונית, שהתכנסה בבואנוס-אייर्स ב-16.11.1919, וכצפוי, לא זכה לתגובות חיוביות. ב-1920 חזר והציע תוכנית לקבוצה הראשונה והשלישית: יהודים מבוססים מארגנטינה ירכשו אדמות באמצעות הגורמים המיישבים, והחקלאים הצעירים יתיישבו בהן, עם אופציה לקנייה. לשם כך ביקש מהפדרציה הציונית לגייס את 100.000 הפזות הראשונות. כצפוי, הצעתו לא התקבלה. באותה השנה נאספו 380.000 פזות (כ-£100.007) ליקרן הגאולה.¹⁰ כשהנושא הגיע לשלב הארגוני במחוזו של הורביץ, חזר והתבסס על הקבוצה השנייה, שכנראה התעניינה יותר מהאחרות בהתיישבות בארץ-ישראל.

מתוך סיבות שאינן ברורות לנו, התחילו פעולות הארגון באנטרה-ריוס בשלב מאוחר יותר (לקראת סוף 1920), חודשים ספורים לפני האירועים

9. ש"י הורביץ אל ע' אטינגר, 28.2.1919, אצ"מ, S5/20086; ע' אטינגר אל ש"י הורביץ, 24.6.1919, שם.

10. די אידישע וועלט, 19.11.1920, עמ' 3-4; ש"י הורוויץ, 'וועגען פראקטישע פאלעסטינא ארבייט', די אידישע וועלט; מירלמן, עמ' 208.

האנטישמיים שהתעוררו בעקבות הפרעות סדר של פברואר 1921 בויליאגואי (Villaguay). בעקבות שביתה של פועלים חקלאיים, נאסר המזכיר היהודי של האיגוד המקצועי. כאשר נערכה הפגנת מחאה על מאסרו, היתה פרובוקציה, ובמהומה נהרגו ונפצעו מפגינים. האירוע הביא למאסרים נוספים, ביניהם של יהודים. בעיתונות המקומית ובעיתונות הארצית האשימו את היהודים 'הזרים' כגורמים למאורעות. בדומה למה שקרה ב'שבוע הטרגי', אין לייחס למאורעות השפעה ישירה על המשך הפעילות; מבחינה פנימית, בשנה ההיא הייתה האגודה בבסאוויילבאסו שרויה במשבר. רוב המועמדים לעלייה באו מסביבות המושבה דומינגו (Domínguez), ולכן פנתה אגודת ל"ד ברנדייס בהנהגתו של יצחק קפלן¹¹ אל הפדרציה הציונית בארגנטינה, וזאת פנתה בהמשך אל ועד הצירים בבקשת מידע מפורט על אפשרויות התיישבותן של 50 משפחות של עובדי אדמה, בעלות הון של 5.000-10.000 פזות כל אחת. הם רצו לדעת באיזה מקום ובאילו תנאים תוכל הקק"ל, או כל גורם אחר, למסור להם אדמות מתאימות לחקלאות אקסטנסיבית, בדומה לנהוג בארגנטינה; מה הן האפשרויות לקבל הלוואות ופרטים טכניים נוספים. נוכח הנסיבות, הפצירו שמואל י' הורביץ ופעילים אחרים ביצחק קפלן שייכנס בדומינגו אסיפה של כל המעוניינים, באמצעות 13 האגודות של מחוז אנטרה-ריוס. הורביץ הביע את נכונותו לחתום גם הוא על ההזמנה. סדר היום כלל לא רק את העלייה לארץ-ישראל, אלא גם הצביע על כך שזאת תהיה הזדמנות טובה לדון בפעילותה של הציונות המקומית וביחסים עם הפדרציה הציונית, שהוזמנה אף היא בהיותה, באותה העת, הארגון המרכזי של הציונים בארגנטינה. מפגש ציוני מעין זה באנטרה-ריוס חרג מגבולותיה של אסיפה רגילה והפך לוועידה שנמשכה יומיים, 15-16 במאי 1921. עבודות הארגון שקדמו לה מעידות על החשיבות שיוחסה לאירוע: התקיימה ישיבת הכנה בבסאוויילבאסו והודפסו 200 מודעות לעידוד העלייה לארץ-ישראל. קפלן והורביץ היו תמימי דעים שאם מיגל סחרוף, מהנדס חקלאי נודע ודמות בולטת, יהיה נוכח בישיבה ואף ינאם בה – תהיה לדבריו השפעה מכרעת. הוועידה התקיימה לפני שנתקבלה תשובת ועד הצירים ומשרד קק"ל בהאג, כלומר, בטרם ניתנו התשובות לשאלות שקפלן ואנשיו שאלו את 'שבת אחים'. כל המידע שעמד לרשות קפלן הסתכם במכתב אישי ששיגר בנו של אחד החקלאים שעלה לארץ חודשים ספורים לפני כן, והעתק ממכתבו של וועד הצירים אל 'שבת אחים', ופרסומים בעיתון די אידישע וועלט. במכתב האישי דווח בטון אופטימי על מפגש עם מ' אוסישקין, יו"ר ועד

11. S. Schenkolewski-Kroll, 'Isaac Kaplan y la tierra: Argentina, Eretz Israel y el Estado de Israel', *Judaica Latinoamericana*, Vol. III, Jerusalem 1997, pp. 257-273 על המאורעות בויליאגואי ראו הערה 21.

הצירים, בו התבטא זה בחיוב על עליית החקלאים היהודיים מארגנטינה וטען שיוכלו לקבל אדמות קק"ל או אדמות יק"א, שיהיה עליהם להתארגן כקואופרטיב, ובניגוד למה שמקובל לגבי חקלאי בודד – יוכלו הם לקבל אשראי לטווח ארוך. המכתב הדגיש כי יש לבחור בקפידה את המועמדים. האופטימיות שנבעה ממכתב זה הניעה אותם לחשוב שיקל עליהם, יותר מאשר על מועמדים אחרים, להשיג אדמות מתאימות.

המכתב של ועד הצירים אל 'שבת אחים' נוסח בזהירות רבה, בהתאם למדיניות העלייה וההתיישבות של ההסתדרות הציונית העולמית בשנות המנדט הראשונות, ובו הודגש שטרם נמצאו אדמות וכי יעבור זמן עד שזה יקרה; על כן הומלץ לשגר קבוצת צעירים כחלוצים לפני המחנה, על מנת שיכירו את תנאי המקום ויתנסו בעבודה. מן הראוי שיעלה איתם אדם מבוגר, שייטול על עצמו לנהל את המו"מ הנדרש. כל התנאים יהיו פתוחים לדיון ישיר עם הנציגים שיגיעו לשם.¹²

הוועדה התקיימה ברוח 'לוקל-פטריוטית': ציוני אנטרה-ריוס לא יכלו להישאר מאחור. מן הכתוב במסמכים יכלו המשתתפים לפתח פרשנויות שונות: היו שתמכו ברעיון התעמולה למען העלייה, נושא שלפי דעתם יישאר בידיה של הפדרציה הציונית; אחרים הציעו שיעודה של הציונות המקומית יהיה לגייס כספים על מנת שיהודים חסרי אמצעים יוכלו להשתקע בארץ. היה מי שביקש להתעלם מהתעמולה ולבסס את העלייה על מי שירצו להשתקע בארץ מתוך החלטתם האישית; היה מי שדגל בהקמת מושבה עם חקלאים מאנטרה-ריוס, ואחר שטען לעומתו שאם אין בידי הקק"ל לספק להם אדמות, עליהם לרכוש אותן מהונם האישי. הורביץ וקפלן היו חלוקים בדעותיהם בנקודה זו: קפלן טען שהצעות אחדות לקו בדמיון מופרז ושאינן לעסוק בתעמולה, כי זו תפגע בעלייה עצמה. יתכן והוא התכוון לכך שמבצע מעין זה עלול לקומם גורמים יהודיים ולא-יהודיים כאחד, בשל העידוד לעזוב את ארגנטינה בה-בעת שמצד אחד נעשים מאמצים לפתח הגירה יהודית לארץ זו ומצד שני קיימת התנגדות

12. 'אגודת ברנדייס' אל הפדרציה הציונית, 22.3.1921, אצ"מ, S1215/20077; הפדרציה הציונית אל ועד הצירים, 31.3.1921, שם; ש"י הורביץ אל קפלן, 3.4.1921, 16.4.1921, אצ"מ, A/305/1; מ' הורביץ אל קפלן, 7.4.1921, 12.4.1921, 21.4.1921; קבלת בית-הדפוס, 3.5.1921, שם; 'אגודת ציון לואיס ד' ברנדייס' אל הפדרציה הציונית, 5.5.1921, שם; אל 'שבת אחים', 6.5.1921, שם; העתק מוועד הצירים אל 'שבת אחים', נשלח ע"י הפדרציה הציונית, (ללא תאריך), שם. מכתבו של ה' הוכמן התפרסם ב-די אידישע וועלט, 10.7.1921, עמ' 4-5; שם, 17.7.1921, עמ' 3. מ' ליסק, עלייה, קליטה ובניין חברה יהודית בארץ-ישראל בשנות העשרים (1918-1930), תולדות היישוב היהודי בארץ-ישראל מאז העלייה הראשונה, תקופת המנדט הבריטי, חלק שני, ירושלים, 1994, (להלן ליסק), עמ' 219-220; שפירא, הערה מס' 7 לעיל.

מסוימת לקבלת מהגרים יהודים בקרב חוגים לא יהודיים אחרים. קפלן שאל כיצד יתמודד עם הקשיים בארץ, חקלאי שהורגל לתנאים הנוחים בארגנטינה. הורביץ, לעומתו, לא חשש מפני האכזבות: בכל מדינות ההגירה ישנה עזיבה; ליהודי ארגנטינה יהיה קל יותר מאשר לאחרים כי הם יביאו אתם כסף, וההתיישבות בארץ עולה פחות מאשר בארגנטינה. לחיזוק דבריו הוסיף טיעון חותך: ההיבט הרוחני שקיים אך ורק בארץ-ישראל. יש לעשות, אם כן, תעמולה, ובה-בעת לבחור במועמדים מתאימים, על מנת שלא יגיעו לארץ גורמים בלתי-רצויים. מחובתנו לעזור לכל יהודי בעל תודעה לאומית שרוצה לחיות בארץ-ישראל. גם במפגש הזה, בדומה לפעמים אחרות, הצליחו להגיע להחלטה סופית, ושוב מינו ועדה שתדון בנושא ותזמן ישיבה שנייה. יצחק קפלן נכלל בין ארבעת הנבחרים.¹³

התשובות לבקשות המידע הגיעו מאוחר יותר. בהסתמך על הנסיון שנרכש בשנתיים של התכתבות עם הגורמים המיישבים, השיבה 'שבת אחים' שהקבוצה הראשונה תהיה מוכנה להפליג מיד עם תום המו"מ עם הקק"ל, שהתארך למרות הסכמתם לקבל שטח קטן בהרבה מן הנחוץ לגידולים אקסטנסיביים. 'שבת אחים' הוסיפה שורת שאלות בנוגע לקבוצת אנטרה-ריוס, שמהן ניתן להסיק שזו עמדה עדיין בשלב 'קבוצת עולים ללא מטרה ספציפית'. מוסדות ההסתדרות הציונית העולמית (וועד הצירים והקק"ל) הגיבו בצורה חיובית להצעת עלייתם של חקלאים יהודיים מארגנטינה והשיבו באופן כללי על אחדות מן השאלות, למשל, על היעדרם של קווי אשראי בנקאיים ארוכי טווח. שני המוסדות הדגישו כי לדעתם חשוב מאוד שיישלח נציג כדי לבחון את המציאות כמו עיניו. כל הנימוקים חוזרים ומצביעים על זהירותן של רשויות ההסתדרות הציונית העולמית, בנוסף לסדר עדיפות שונה בכל הנוגע לעלייה ולהתיישבות. יש להוסיף כאן את מדיניות העלייה הסלקטיבית שנקטה על ידי ההסתדרות הציונית: האדמות שנרכשו על ידי הקק"ל יימסרו ראשית כל לתושבי הארץ הממתינים להתיישב בהן, אחריהם תינתן עדיפות לקורבנות מלחמת העולם הראשונה. לשכת הקק"ל בהאג הוסיפה על דעת עצמה כי מוטל על היהודים שלא סבלו המלחמה לתמוך כלכלית ביישוב הפליטים. במילים אחרות: אם כי לא התנגדה לעלייה חקלאית מארגנטינה, לא הייתה ההסתדרות הציונית

13. טיוטת הפרוטוקול, (ללא תאריך), אצ"מ, A/305/1. קפלן שלח את ההחלטות ב 1.6.1921 והן התפרסמו ב- די אידישע וועלט חודשיים לאחר מכן, ב 15.7.1921, עמ' 4 אבני, עמ' 245-222.

העולמית מוכנה להשקיע מאמצים ולא נקטה באמצעים חריגים לקליטתה; הכל יהיה כפוף להחלטתם של יוזמי ההצעה לאחר ביקורם בארץ-ישראל.¹⁴

יוזמי הרעיון לא נרתעו בשל התשובות הללו, שכן השתתפות בקונגרס הציוני ה-12, שאמור היה להתקיים בקרלסבאד, ואשר תלו בו תקוות, נראה להם עילה טובה לדבוק בהחלטתם לבקר בארץ-ישראל. הפדרציה הציונית הציעה שהציר יישלח לקונגרס, יבקר גם בארץ, ושהמעוניינים לעלות יממנו את הוצאות הנסיעה שלו מצ'כיה לארץ-ישראל. ש"י הורביץ, המועמד מטעם הפדרציה, התכתב עם קפלן במרוצת השבועות הספורים שבין הגשת ההצעה לנסיעה (מה 11.7.1921 עד ה-3.8.1921), אולם, לא היה לאל ידם לקיים ישיבה לפני צאתו לדרך, וגם לא נבחר על ידי האגודות הציוניות של ארגנטינה. קפלן הבין שלא יצליחו לממן את נסיעתו מכספי החקלאים, שכן, ימים ספורים לפני כן התבצעה המגבית של קרן היסוד. בסופו של דבר, הפליג הורביץ במינייה הבלעדי של הפדרציה, שלאור הנסיבות, נטלה על עצמה גם את מימון ההוצאות עד ארץ-ישראל.

הדי התגובות של ציוני אנטרה-ריוס מגלים שאחדים מהם מעדיפים היו לבחור בקפלן לתפקיד הכפול – של ציר לקונגרס הציוני ונציג קבוצת החקלאים, שכן ראו את הורביץ כאישיות רצינית, אולם, חסרת כל ברק, המסוגל, לכל היותר, לטפל באיסוף מידע על התנאים השוררים בארץ.¹⁵

קפלן לא המתין לשובו של הורביץ על מנת לקדם את הטיפול בנושא ההתיישבות בארץ-ישראל, וב 21.8.1921 זימן ישיבה של ועד האגודות הציוניות באנטרה-ריוס, כדי לדון בתוכן המכתבים שהתקבלו בנידון. למרות שלא הצליחו להגיע לקוורום הנדרש, ביקש רשמית מהפדרציה הציונית שתפרסם עלון הסברה על התכתובת בין 'אגודת ברנדייס' לבין המוסדות המרכזיים של ההסתדרות הציונית, כדי להפיץ בין כל המעוניינים בדבר את תנאי ההתיישבות בפועל, ולהוכיח בזאת שהציונות אינה מסתכמת בגיוס כספים, התעמולה הטובה ביותר תהיה להראות שהקמת 'המושבה הארגנטינאית, אכן קורמת עור וגידים. קפלן לא הסתפק בפנייתו לפדרציה הציונית ופנה גם אל סיעת 'צעירי ציון' בארגנטינה, שחודש לפני כן הפיצה כרוזה בזכות העלייה. מחד גיסא, כל זה מוכיח שקפלן, בעל החוש המעשי, – לא עיכב את פעולתו בשל העדר החלטה, שכן, מבחינתו, מוסכם היה בין כולם; מאידך גיסא, לא רצה

14. הקק"ל אל הפדרציה הציונית, 25.5.1921, אצ"מ, A/305/1; אל הקק"ל בארגנטינה, (ללא תאריך), שם; ועד הצירים אל הפדרציה הציונית, 6.6.1921, אצ"מ, S15/20077; ליסק, הערה מס' 12 לעיל.

15. ש"י הורביץ אל קפלן, 13.7.1921, 16.7.1921, 26.7.1921, 3.8.1921, אצ"מ, A/305/12/3; קפלן אל ש"י הורביץ, 15.7.1921, 29.7.1921, שם; מ' הורוביץ אל קפלן, 23.7.1921, שם; מ' מילמן אל קפלן, 5.7.1921, שם; א' הוט אל קפלן, 20.7.1921, שם.

להגביל את עצמו לחוג המצומצם של ציוני אנטרה-ריוס, ובניגוד לקבוצת 'שבת אחים' שהתארגנה כקואופרטיב סגור, מוכן היה לשקול את השתתפותם של כל המועמדים המתאימים. למרות ההתלהבות ששררה, לא פרסמה הפדרציה כל עלון בניהון; לא מן הנמנע ששובו המוקדם של הורביץ השפיע על ההחלטה לא להפיץ את העניין.¹⁶

הורביץ חזר מאירופה לפני המתוכנן משום שלא מילא אחר מטרת נסיעתו העיקרית ולא ביקר בארץ-ישראל. בשובו לארגנטינה נקלע למצב מביך ולקח לו זמן להיחלץ ממנו. הוא לא מילא את חובתו ונאלץ להסביר את עצמו, ראשית לכול, בפני אלה שסמכו עליו. במכתב הפותח במשפט 'כפי שהנך רואה, אני כותב לך מאסקריניה' (Escriña) הסביר לקפלן את הסיבות לשינוי במסלול נסיעתו. בקרלסבאד פגש באישים מסקטורים שונים, שהגיעו מארץ-ישראל: החל מהמהנדסים ע' אטינגר וי' וילקנסקי, דרך א' רופין וש' קפלנסקי, ועד א' יפה וב' כנצלסון, כולל נציגים אחרים מ'אחדות העבודה' שאמרו לו שתהיה זו תמימות מצדו לחשוב שבחמישה-ששה שבועות יצליח להכיר על בוריו את מצב הארץ וגם ולקבוע מהם התנאים לעלייה מיישבת; לשם כך נחוצים, לכל הפחות, שלושה חודשים. הורביץ הודה בכאב שרצה מאד לבקר בארץ, אך הואיל והזמן שהועד לכך ערב צאתו לדרך לא היה בו כדי למלא את המשימה, ולכן ויתר על הנסיעה.¹⁷ יש מקום לשאול מדוע מנהיגי ארץ-ישראל לא עודדו אותו ואף לא הציעו לו את עזרתם על מנת שיצליח לבדוק את הטעון בדיקה בפרק זמן קצר יותר משלושה חודשים. סביר להניח שהקשיים הכלכליים בהם שרויה הייתה ההסתדרות הציונית, וסדר העדיפויות שקבעה לעצמה בנוגע לעלייה, וזאת בנוסף להגבלות הראשונות שהטיל המנדט הבריטי במאי 1921 – כל אלה השפיעו על עמדתם הכללית של נציגי ארץ-ישראל.¹⁸

אין ספק בכך, שאי-מימוש הביקור בארץ-ישראל חיבל בניסיון העלייה וההתיישבות. הפרויקטים נזנחו ורק חקלאים בודדים הגיעו לארץ-ישראל בצורה פרטית, וביניהם א' מריאש, אחד ממנהיגי 'שבת אחים'.¹⁹ אף על פי כן, רעיון

16. מוצ'ניק אל קפלן, 16.8.1921, אצ"מ A/305/1; קפלן אל א. הוט, 21.8.1921, שם; קפלן אל הפדרציה הציונית, 21.8.1921, שם; 24.8.1921, שם; הפדרציה הציונית אל קפלן, שם; סיעת 'צעירי ציון' אל 'אגודת ברנדייס', 28.8.1921, שם; הכרות הסיעה, יולי 1921, שם; ראו גם, מירלמן עמ' 195-199.

17. ש"י הורביץ אל קפלן, אצ"מ, A/305/12/3.

18. מ' מוסק, 'הרברט סמואל ועיצוב הדפוסים הראשונים על מדיניות-העלייה', בתוך: פרקי מחקר בתולדות הציונות, ירושלים תשל"ו, עמ' 286-305; ליסק, עמ' 214-220, 224-230.

19. בשנת 1923, ניסה מריאש, מארץ-ישראל, לארגן עליה חקלאית, ראו: אצ"מ, S15/20996. דוגמאות להמלצות לעולים מטעם הפדרציה הציונית, ראו: שם S15/20077. ראו לציין את עלייתו של מ' אלמן, מהמושבה העצמאית במדנוס (Médanos), שהתיישב במסח'ה; ראו: הפדרציה הציונית אל אטינגר, אצ"מ, S15/20077; די אידישע וועלט, 17.7.1921, עמ' 6.

ההתיישבות המשיך להתקיים, אם כי לא דרך העלייה הישירה כי-אם באמצעותם של ותיקי הלגיון. ב 1922 ביקשה הפדרציה הציונית בארגנטינה מן הקק"ל להקים מושבה לוותיקי הלגיון שתיקרא על שם ארגנטינה. לטענתה מדובר בהגשמה ציונית ובדרך נאותה להפיץ את שמה בארגנטינה. תשובת אטינגר הייתה שלילית, שכן כל המשאבים הופנו אז לעלייה מארצות אירופה. שנה לאחר מכן, שמונה עשר ותיקי הלגיון שכינו את עצמם 'קבוצת ארגנטינה' פנו שוב אל המוסדות המרכזיים בבקשת מקום להתיישב בו, והעלו את הנימוק של עברם כחקלאים מנוסים בארגנטינה. כידוע, כל המאמצים האלה לא הניבו תוצאה חיובית.²⁰

ברור שהניסיון שנרכש בשדות ארגנטינה עשוי היה להוות תמריץ ויתרון להגשמת החזון הציוני, דבר המסביר מדוע מוקדי הפעילות העיקריים היו בפרובינציות. בנוגע ל'שבוע הטרגי' ב 1919 ולביטויי אנטישמיות שפרצו כתוצאת מהפרעות הסדר בעיר ויליאגואי – לא נראה שהם השפיעו ישירות על החלטת העלייה. מכל מקום, אין הנושא מופיע במסמכים. באשר לפרסומים על אנטישמיות באידישע וועלט, הרי הללו המליצו דווקא על התאזרחות בארגנטינה כדי לזכות בכוח השפעה אלקטורלי, וטענו שהעלייה לא תפתור את הבעיות המקומיות, אלא רק תתרום ישירות להגשמת האידאל הציוני.²¹

קיים הבדל מהותי בין רמת ההתארגנות של שתי הקבוצות שנבחנו לעיל: בברנסקוני התגבשה קבוצה שהגדירה את יעדיה במדויק; לעומתה – לקבוצת אנטרה-ריוס היה מכנה משותף אחד בלבד: היותם חקלאים וציוניים ורצונם לעבוד את האדמה בארץ-ישראל; כל השאר טרם גובש. הבדל זה לא השפיע על המוסדות המיישבים שטיפלו בעניינם: שתי הקבוצות קיבלו תשובות זהות, לא תמיד עקביות (לדוגמה, שאלת האשראי לחקלאים). התלהבותן הלכה ודעכה בעוד שההסתדרות הציונית העולמית עסוקה בגיבוש מדיניות העלייה

20. 'הקבוצה ארגנטינה' למחלקה ההתיישבות, 19.4.1923, 20.5.1923, אצ"מ, S15/20990; המחלקה ההתיישבות אל 'קבוצה ארגנטינה', 29.4.1923, שם; הפדרציה הציונית אל ההסתדרות הציונית בארץ-ישראל, 12.9.1922, אצ"מ, S15/21069; ע' אטינגר אל הפדרציה הציונית שם, 29.10.1922, שם.

21. במכתבה של 'שבת אחים' אל קפלן נשאלה שאלה סמויה: האם הקבוצה הוקמה לפני המאורעות בויליאגואי או לאחריהם. ראו: 21.5.1921, אצ"מ, A/305/1. 'צו די געשעהנישען אין ע. ריאס' (מאמר מערכת), די אידישע וועלט 25.2.1921, עמ' 1; 'י מנדלסון, 'וואָס מיר וואלטען געדארפט לערנען פון "מעשה וויזשאגואאי"', שם, עמ' 2; S. McGee Deutsch, *Counterrevolution in Argentina, 1900-1932*, University of Nebraska 1986, pp.130-134 על 'השבוע הטרגי' והתנועה הציונית, ראו מירלמן, עמ' 197, כמו גם על ההתעניינות במצב הכלכלי בארץ-ישראל; כל אלה היו מקרים חולפים וללא תוצאות. על עמדתה של הפדרציה הציונית מול 'השבוע הטרגי', ראו: V. Mirelman, *En búsqueda de una identidad: los inmigrantes judíos en Buenos Aires 1890-1930*, Buenos Aires 1988, pp. 83-93, 101-105, 199-202

וההתיישבות, עד שבסופו של דבר העדיפה זו להשקיע אדמות וכספים בעולים מאירופה, במקום לקלוט עולים מנוסים בחקלאות המוכנים להביא אתם הון אישי. בשל מצבה הפיננסי העדיפה ההסתדרות הציונית העולמית, שישארו בגולה השבעה שלא החסירה מהם מאומה וממנה ימשיכו לשלוח כסף, במקום שיגדילו את האוכלוסייה היהודית בארץ-ישראל. כך ניתן להבין את התשובות, במיוחד אלה שקיבל הורביץ בקרלסבאד. מדיניות ההסתדרות הציונית העולמית כלפי יהדות ארגנטינה לא השתנתה עד לאחר מלחמת העולם השנייה.²²

העשייה הציונית הוסיפה להתקיים במושבות פרוכניציית אנטרה-ריוס ובמחוז לה-פמפה כמו גם במקומות אחרים בארגנטינה; ובדומה למה שארע משנת 1920 ואילך – התמקדה בעיקר במגביות של קרן היסוד, בקציר הקולקטיבי למען הקק"ל ובפיתוח פעילות ציונית מתואמת עם הפדרציה הציונית בארגנטינה.

הרעיון להקמת מושבה על שם ארגנטינה, אם לא של מתיישבים מארץ זו, הוסיף גם בשנות השיגרה לנקר בתודעתם של הציונים המקומיים ושל שליחי הקק"ל שביקרו שם.²³ הרעיון המתין להגשמה, אולם, קרם עור וגידים רק אחרי הקמת המדינה במושב 'כפר ארגנטינה' (ניר צבי), קרוב לעיר רמלה. הייתה זו אחת מהנקודות הרבות בהן התיישבו חלוצים שעלו מארגנטינה; בין אלה היו גם ילידי מושבות היק"א ששאפו ליטול חלק פעיל בהקמת הבית הלאומי היהודי בעקבות הצהרת בלפור.

22. רק השואה והצורך בתמיכתן של מדינות אמל"ט בהקמת המדינה היהודית שינו את אמות המידה של המוסדות המרכזיים, שהכירו בצורך להשקיע גם בעלייה, בהסברה, בחינוך וכד'. ראו: ס' שנקולבסקי-קרול, התנועה הציונית והמפלגות הציוניות בארגנטינה 1935–1948, ירושלים תשנ"ז, עמ' 327–364.

23. שם, שם, עמ' 45–49, 50–59, 195–203.